

معلولیت؛ فرصت ها، چالش ها و راهکارها

نگارنده : روح الله فرمند

چکیده

معلولیت پدیده فراگیر جهانی است و همزاد با زندگی باهمی انسان ها. معلولیت پدیده ذاتی نیست بلکه در اثر منازعات و درگیری های فزاینده پدید می آید. با افزایش و تشدید خشونت ها و منازعات روز افزون جهانی بر تعداد آن افزوده می شود. جنگ و درگیری ها نه تنها افراد را معلول می سازد بلکه به لحاظ ژنتیکی نیز اثر و پیامد منفی و هزینه بار در پی دارد که انسان ها را معیوب به بار می آورد.

افغانستان نیز کشوری که جنگ های زیادی را به خود دیده است، در مقطع های مختلف تاریخی گاهی شدت یافته و گاهی نیز تضعیف و فروکاست شده است. پیامد این جنگ ها به جا گذاشتن صدها هزار معلول می باشد.

مقاله حاضر تلاش دارد که با توجه با واقعیت های موجود زندگی معلولین ، چالش های فرا روی معلولین را به طور دقیق و واقعبینانه بررسی و برای رفع آن راه حل های عملی را باتوجه به نیازها و امکانات دولت ارایه نمایند. همچنان فرصت های که فرا روی معلولین وجود دارد نیز شناسایی و برای بهره گیری بیشتر برجسته نمایند.

واژه گان کلیدی: معلولیت، فرصت ها، چالش ها، توانبخشی

مقدمه

معلولیت واقعیت انکار ناپذیری جامعه بشری است. انسان ها از گذشته های دور تا اکنون به دلیل های مختلف از جمله تضاد منافع، تفاوت ها، یکسان سازی، انحصار، تبعیض، گسترش قلمرو و اعمال سلطه بر دیگران، جنگ های خانمانسوز و ویرانگری را به راه انداخته است که منجر به معلولیت میلیون ها تن در جهان شده است.

معلولیت یک واقعیت انکار ناپذیر جامعه بشری است و همه دولت ها به نوعی با این پدیده درگیر و افراد دارای معلولیت دارد. کشورهای جهان سوم قربانیان بیشتری جنگی و افراد دارای معلولیت دارد. معلولیت ناتوانی نیست بلکه یک نقیصه جسمی که ممکن مانع عملکرد مطلوب گردد. اما این باور امروز نیز کلیشه ای شده است. بسیاری افراد دارای معلولیت نه تنها عملکرد مطلوب و بازدهی عالی داشته بلکه می توانند به مراتب بهتر نسبت به افراد سالم نیز نقش آفرینی کنند.

مطابق کنوانسیون جهانی افراد دارای معلولیت، معلولین از تمام حقوق و امتیازات که سایرین به لحاظ بشر بودن برخوردار است؛ افراد دارای معلولیت نیز بدون کم و کاست از آن بهر مند می شود. کشورهای عضو نیز مکلف شده است که مطابق مفاد کنوانسیون جهانی تمام تسهیلات لازم را فراهم نمایند.

افغانستان نیز کشوری است که در کنوانسیون جهانی افراد دارای معلولیت پیوسته است. این کشور به دلیل جنگ های دوامدار چهار دهه، هزارها تن افراد دارای معلولیت دارد. این کشور به منظور تدابیر بهتر و فراهم نمودن زمینه های زندگی بهتر به این افراد، وزارت دولت در امور شهدا و معلولین را به منظور رسیدگی به افراد دارای معلولیت و ورثه شهدا تاسیس کرده است که در این زمینه پالیسی سازی و خدمات عرضه می نمایند.

وزارت دولت در امور شهدا و معلولین با وجودی که یک وزارت نو تاسیس بوده اما در زمینه رسیدگی بهتر به افراد دارای معلولیت گام های مهم و بنیادی را برداشته است. این وزارت با وجودی چالش های فراوان که در برابر آن وجود دارد ولی فرصت های زیادی را در عرصه های مختلف برای افراد دارای معلولیت بوجود آورده است. وزارت دولت در امور شهدا و معلولین با درک، تجزیه، تحلیل دقیق و درست از چالش های افراد دارای معلولیت با اشتراک و سهم گیری متخصصین عرصه پالیسی تمام وزارت ها و ادارات، موسسات بین المللی و نمایندگان افراد دارای معلولیت استراتژی جامع را تدوین نموده است. با تدوین استراتژی ده ساله تمام چالش ها و فرصت های فرا روی افراد دارای معلولیت شناسای و تعریف

گردید. برای محو و کاهش چالش ها، راه حل های عملی را پیشبینی کرده است و همچنان چگونگی استفاده از فرصت ها را نیز با ارایه راهکارها معین نموده است.

تعریف مفاهیم :

معلولیت : کلمه معلولیت از بازی شناسی تجاری قدیمی انگلوساکسونی «دست در کلاه» گرفته شده است. که با گذر زمان خود به خود منشاء «نقص» یا «معلولیت» شده است.

فرهنگ «وبستر» معلولیت را آن نوع از ناتوانی جسمی یا روانی می داند که مانع از مشارکت در فعالیت های معمول روزمره شخص می شود.

قواعد استاندارد سازی سازمان ملل معلولیت را شامل خلاصه تعدادی از محدودیت های عملکردی افراد می داند که بر فعالیت های سازمان یافته ای چون ارتباطات و آموزش و پرورش در شرایط مساوی بتواند تاثیر بگذارد.

توانبخشی: توانبخشی و نو توانی در علوم صحتی فرایندی است که در آن به فرد توان خواه کمک می شود تا توانایی از دست رفته خود را پس از یک واقعه، بیماری یا آسیبی که منجر به محدودیت عملکردی وی شده است مجدداً به دست آورد. در باز توانی بر خلاف داکتر دارویی تجویز نمی شود و روند باز یافتن توانایی تدریجی است. در جرم شناسی و حقوق نوعی نوعی از اقدامات تامینی و تربیتی است که با هدف تادیب مجرم و بازگردانی آن به چرخه طبیعی زندگی اجتماعی به جامعه صورت می پذیرد.

چالش ها :

افغانستان کشوری جنگ زده است، جنگ های طولانی در این کشور رقم خورده است. تجاوزها و لشکرکشی های زیادی را تجربه کرده است. گاهی دفع کرده است و گاهی نیز در آن گیر مانده است. پیامد این جنگ ها نیز مشخص است که هزاران تن افراد معلول و زیربناهای کشور تخریب و آسیب دیده است. ساختارها از هم پاشیده شده است و دوباره احیاء شده است و یا در حال احیا دوباره است.

بدون تردید، تمام این مسایل تاثیر ناگوار و محدود کننده ای بالای زندگی شهروندان از جمله معلولین کشور دارد. افراد دارای معلولیت با تعدد و تنوع از چالش ها مواجه بوده که در ذیل به عمده مطالب آن پرداخته می شود:

1. **مشکلات روحی و روانی:** افراد دارای معلولیت به دلیل نقص عضو، عدم استقبال و کم مهری جامعه نسبت به آن ها و موجودیت محدودیت ها، با مشکلات روحی و روانی مواجه هست. آنها ممکن است خود را با دیگران مقایسه کنند و چیزی کمتر از دیگران را حس کنند به همین دلیل دچار یاس و سرخوردگی می شود.
 2. **عدم دسترسی به اماکن عامه:** افراد دارای معلولیت به شکل محدود به اماکن عامه دسترسی دارد و ساختمان ها و تعمیر ها طوری ساخته شده است که افراد سالم بتوانند از آن استفاده کنند و امکانات لیفت و مبلمان شهری در بسیاری جاها وجود ندارد. به همین دلیل عدم دسترسی به اماکن عامه یکی از مشکلات جدی است که معلولین با آن دست و پنجه نرم می کنند. به ادارات و اماکن عمومی دسترسی ندارد.
 3. **برخورد تبعیض آمیز شهروندان:** اکثریت شهروندان با معلولین دید تبعیض آمیز و ترحم گونه دارد. آنها معلولین را افراد ناتوان محسوب می کنند و ممکن است در ارتباط و در همکاری با آن ها تمایل نشان ندهند.
 4. **عدم موجودیت فدراسیون ملی دادخواهی:** معلولین می باید فدراسیون ملی برای داد خواهی داشته باشد و تمام انجمن ها و نهادهای معلولین زیر یک چتر کلان گردهم آیند و برای شان دادخواهی نمایند. اما هنوز در این زمینه توجه نشده است. معلولین چند صدا است و برای تاثیر گذاری بیشتر باید متحد شود و برای بهتر سازی وضعیت شان اقدام نمایند.
 5. **کمبود مراکز توانبخشی:** موجودیت مراکز صحتی برای توانمند سازی معلولین مهم است. این یکی از چالش های جدی فرا روی معلولین قرار دارد. وزارت دولت در امور شهدا و معلولین با ایجاد و اعمار مراکز توانبخشی در مرکز و ولایات اقدام کرده است ولی این مراکز هنوز کافی نیست. باید به قدر کافی مراکز باز توانی ایجاد شود تا مشکلات معلولین رفع گردد.
 6. **موانع و محدودیت های فرهنگی:** محدودیت های فرهنگی نیز از جمله چالش های جدی است که فرا روی معلولین قرار دارد. هنوز یک کمپاین آگاهی دهی عامه در اجتماع و رسانه ها برای حق شهروندی معلولین صورت نگرفته است. دید جامعه و مردم نسبت به معلول تصحیح نشده است.
- معلولین نیز جز شهروندان است و مطابق قوانین ملی و کنوانسیون بین المللی از حقوق برابر با دیگران برخوردار می باشد. دولت ها مکلف به تامین این حق می باشد.

7. **نابرابری های جنسیتی:** معلولیت خود محدودیت است. اما در این میان زنان بیشتر مشکلات را به دوش می کشند. محدودیت ها و محرومیت ها نسبت به زنان بیشتر و برجسته تر است. بسترها هنوز برای حضور زن های معلول در جامعه طوری بایسته و شایسته آن فراهم نشده است.
8. **نبود دسترسی به تعلیم و تربیه:** افراد دارای معلولیت باید به تعلیم و تربیه مناسب و برابر با دیگران برخوردار باشد. زمینه حضور معلولین به مکاتب و همچنان زمینه رسیدگی و فراهم نمودن تسهیلات در مکاتب و پوهنتون ها باید مساعد شود. مراکز تعلیمی و تحصیلی قابل دسترس ساخته شود و در مکاتب و پوهنتون نیز برخورد دوگانه وجود نداشته باشد.
9. **عدم دسترسی به خدمات صحی:** خدمات صحی از اولویت های مهم است که افراد دارای معلولیت باید به آن دسترسی داشته باشد. افراد دارای معلولیت وقت نا وقت از صحت شان اطمینان یابد. اما معلولین تا اکنون نتوانسته است به طور درست و قناعت بخش به خدمات صحی دست پیدا کنند. دولت باید در زمینه ارائه خدمات صحی رایگان و یا حداکثر تخفیف زمینه را برای معلولین فراهم تا مشکلات آنها رفع گردد.
10. **کاریابی:** کاریابی یک معضل ملی است. تمام شهروندان کشور از نبود فرصت های کاری بیشتر شاکی اند. اما در این میان معلولین نیز بیشتر با این مشکل دست و پنجه نرم می کنند. دولت با وجودی که تلاش کرده زمینه مشارکت معلولین را در ادارات بر اساس سهمیه مشخص بالا ببرد اما قناعت بخش و کافی نیست و باید در زمینه توجه بیشتر شود.
11. **فقر:** فقر از مشکلات جدی، شایع و فراگیر جامعه است. بخشی اعظم از مردم از فقر رنج می برد. در این میان افراد دارای معلولیت کسانی هستند که بیشتر قربانی فقر و ناداری است. افراد دارای معلولیت به دلیل محدودیت ها و نقیصه عضو نمی توانند به طور درست در انجام کارهای فیزیکی و شاقه اشتراک و سهم بگیرند. به همین دلیل دامنه فقر در جامعه معلولیت دامنه عمیق تر و وسیع تر دارد.

فرصت ها :

فرصت های زیادی فرا روی افراد دارای معلولیت قرار دارند. این افراد باید این فرصت ها را شناسایی کنند و از آن استفاده بهینه نمایند. در ذیل به چند فرصت عمده اشاره می شود:

1. **مراجعه به مراکز توانبخشی:** افراد دارای معلولیت باید در زمینه باز توانایی شان تلاش کنند و فرصت ها را بیابند. حضور این افراد در مراکز صحی به طور مداوم و اطمینان یافتن از صحت

و باز توانایی شان یکی از ضروریات است. در حاضر در شهر کابل و ولایات مراکز توانبخشی محدود وجود دارد که معلولین باید مراجعه کنند. در کابل مرکز توانبخشی پیامبر اعظم (ص) با تجهیزات پیشرفته طبی و داکتران متخصص فعالیت می کنند که فرصت خوبی است که معلولین در زمینه باز توانایی شان کار کنند. این مرکز در بخش های مختلف فعالیت ارائه می نمایند که فرصت خوبی را پیش روی افراد دارای معلولیت می گذارد.

2. **زمینه های آموزشی و تحصیلی:** همه شهروندان از جمله معلولین حق دارند که از نعمت آموزش و تحصیل بهرمنند شوند. ضرورت جامعه امروز یادگیری است و جز این ماندن و فعالیت دشوار است. نهادهای مختلف دولتی و غیر دولتی برای دارای افراد دارای معلولیت زمینه تحصیل و آموزش را در دانشگاه های مختلف فراهم کرده است. افراد دارای معلولیت باید از فرصت پیش آمده استفاده اعظمی نموده و خود شان را با نیروی دانش بارور سازند.

3. **کار و اشتغال:** کار یک نیاز جدی است. بدون کار و شغل امرار معیشت دشوار و ناممکن است. دولت متعهد شده است که 3% کارکنان خدمات ملکی را از افراد دارای معلولیت جذب کنند. این روند اکنون آغاز شده است و تعدادی زیادی از افراد دارای معلولیت جذب ادارات شده است. این فرصت خوب است که افراد دارای معلولیت شاغل شوند.

4. **استفاده از فرصت های شهرداری کابل:** وزارت دولت در امور شهدا و معلولین به اساس تفاهمنامه که با شاروالی کابل داشته است. اداره شاروالی کابل متعهد شده است که (900) غرفه کاری در تمام نواحی شهر کابل برای افراد دارای معلولیت فراهم کنند. این فرصت خوب است که افراد دارای معلولیت در نواحی مختلف دارای درآمد شوند.

5. **کورس های حرفوی و تخنیکي:** در شهر کابل و ولایات کورس های حرفوی و تخنیکي زیادی است که مهارت حرفوی و مسلکی را به معلولین آموزش می دهند. این کورس ها از طرف نهاد دولتی و غیر دولتی تمویل می شوند. افراد دارای معلولیت باید از فرصت فراهم شده استفاده نمایند و مهارت های مسلکی شان را انکشاف دهند.

راهکارها:

1. **تطبیق قوانین و میثاق های موجود در افغانستان:** قوانین و میثاق های موجود در زمینه افراد دارای معلولیت از داشتن حقوق برابر و تامین فرصت های مساوی با دیگر شهروندان تاکید کرده است. زمانی که این قانون و میثاق تطبیق شود و بدون شک چالش های زیادی افراد دارای معلولیت حل خواهد شد و وضعیت زندگی آنها تغییر خواهد کرد.

2. **بالا بردن سطح آگاهی عامه:** معلولین حق دارند که از حقوق شان آگاهی داشته باشند و باید بدانند که دولت در قبال آنها چه مسوولیت های دارند. همچنان شهروندان نیز در قبال حقوق معلولین باید آگاهی کامل داشته باشند.

3. **تشویق و انگیزه دادن اشخاص دارای معلولیت:** افراد دارای معلولیت نیز مثل سایر شهروندان ابتکار داشته باشند و از خود شان در امورات مختلف خلاقیت نشان دهند و کار آفرینی کنند. باید در این زمینه تشویق شوند و انگیزه بیشتر داده شوند تا آنها بیشتر در امورات مختلف مشارکت کنند.

4. **افزایش اعتماد این افراد به جامعه و نیز بهبود حس تعلق اجتماعی در آنها:** ممکن است که عده معلولین به دلیل نقص عضو و یا اختلالات روانی نا امید شوند و یا احساس کمی کنند. ضرورت است که به

آنها تفهیم شوند که آنها نیز عضو جامعه و دارای حقوق برابر با تمام شهروندان است. جامعه چیزی بیشتر به دیگران فراهم نمی‌کنند بلکه همه به اندازه تلاش و کارشان از داشته‌های جامعه مستفید می‌گردند. جامعه نیز باید با آنها همکاری کنند.

5. ایجاد زمینه پیشرفت استقلال افراد معلول در زمینه‌های مختلف : افراد دارای معلولیت باید به استقلالیت کامل در تمام عرصه‌ها دست پیدا کنند. آنها باید شاغل باشند و درآمد کافی داشته باشند. آنها باید درس بخوانند و آنها باید به نهادهای صحتی دسترسی داشته باشند. بنا باید تلاش شود که تمام این امکانات جهت حصول استقلالیت برابر تامین شوند.

6. بهبود سطح کیفیت زندگی معلولان : افراد دارای معلولیت دارای مشکلات زیادی در عرصه‌های مختلف است. این وضعیت باید تغییر کنند. هماهنگی لازم میان ادارات دولتی و موسسات بین‌المللی بوجود آیند تا به طور مشترک در جهت تغییر کیفیت زندگی افراد دارای معلولیت کار کنند.

7. ایجاد زمینه لازم برای ظهور و بروز استعدادها و توانایی‌های افراد کم‌توان و ناتوان: بسیاری از افراد دارای معلولیت از فرصت‌های که بتوانند استعدادهای خود را به نمایش بگذارند و یا استفاده کنند؛ محروم است. این یک ضرورت است که باید برای افراد دارای معلولیت زمینه داده شوند و تا آنها نیز بتوانند استعدادهای شان را به نمایش بگذارند و تقویت گردد.

8. ایجاد فرصت مناسب برای تبدیل این افراد به شهروندانی معمولی و فعال : بسیاری از افراد دارای معلولیت ممکن منفعل باشد و در امورات مشارکت فعال و چندانی نداشته باشد و یا خود را شان چیزی کمتر از دیگران حس کنند. این باور باید تغییر کنند. تمام افراد دارای معلولیت مثل دیگران کار کنند و مثل دیگران در امورات جامعه سهم بگیرند و مسوولیت‌های شان را ادا کنند.

9. رعایت حقوق شهروندی معلولین و احترام به این حقوق : مردم و شهروندان باید به حقوق معلولین احترام کنند و افراد دارای معلولیت بدون کم و کاست از تمام امتیازات شهروندی برخوردار بوده و هیچ کس مانع این حق انسانی شده نمی‌تواند. مردم و شهروندان نیز باید در مورد حقوق افراد دارای معلولیت آگاهی حاصل کنند و به آن پایبند باشند.

10. رعایت کرامت انسانی افراد دارای ناتوانی و کم‌توانی و کمک به افزایش عزت نفس در این افراد: انسان‌ها دارای کرامت‌اند و این عبارت در قرآن کریم کریم (ان اکرمکم عندالله اتقاکم) نیز صراحت دارند. هیچ کس از این حق محروم شده نمی‌تواند و این حق خدادادی است. بنا افراد دارای معلولیت دارای کرامت و ارزش‌های برابر با دیگران است. همه مسوولیت اخلاقی و انسانی دارند که افراد دارای معلولیت را همکاری نمایند و آنها را نسبت به زندگی و نسبت به دیگران امیدوار بسازند.

نتیجه‌گیری

بدون تردید، جامعه باید معلولان را به عنوان یک قشر مهم و تاثیرگذار بپذیرد و از توان و پتانسیل این قشر استفاده کند و در این مسیر باید زیرساخت‌ها را در قالب مناسب‌سازی میلمان شهری و ساختمان‌ها و مراکز دولتی، ایجاد فرصت‌های شغلی، اجرای کامل قانون استخدام معلولان و سایر موارد مغفول مانده در خصوص حقوق معلولان انجام شود.

افراد دارای معلولیت دارای چالش‌های فراوان است و همچنان فرصت‌های زیادی نیز در مقابل آنها صف بسته است. آنها باید در زمینه زدودن چالش‌های شان همت گمارند و از فرصت‌ها نیز استفاده بهینه نمایند.

منابع

1. قرآن کریم
2. سایت ارتقای ظرفیت برای اشخاص دارای معلولیت. 2017. کابل، افغانستان
3. نصیب، سید محمد حسین و دیگران. نگرش بر وضعیت حقوقی معلولان (در پرتو حمایت های رفاهی و مدنی دولت). 1390، منتشره در نشریه حقوق اساسی شماره 16.
4. دسترسی پذیری زمینه استقلال معلولین. 2019. وبلاگ توانیتو.
5. استفاده از فرصت های برابر حق افراد معلول هر جامعه. 1394. باشگاه خبرنگاران جوان.
6. کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد. 2006.